

VEREENIGING

TER BEOEFENING VAN DE KRIJGSWETENSCHAP.

1882—1883.

*Vergadering van Woensdag, 29 November 1882, des avonds ten
half acht ure, in het lokaal Diligentia.*

Tijdelijk Voorzitter: de heer ROBIDÉ VAN DER AA.

De VOORZITTER opent de vergadering met het doen van twee mededeelingen.

Gevolg gevende aan het in de vorige vergadering medegedeelde besluit, toen onder algemeene instemming vernomen werd dat het bestuur onzen afgetreden voorzitter, den gepensioneerden luitenant-generaal W. J. Knoop, het eerlidmaatschap van dit genootschap wenschte aan te bieden, niet alleen wegens de vele diensten door Z. Exc. aan de Vereeniging bewezen, maar ook bovenal wegens de hooge waarde van hetgeen de generaal voor de krijgswetenschap heeft verricht, heeft zich een deputatie uit het bestuur naar zijne woning begeven om hem van het genomen besluit kennis te geven. Met de meeste bereidwilligheid werd het eerlidmaatschap aanvaard, terwijl de generaal het bestuur verzocht zijn dank ook aan deze vergadering te willen overbrengen. Bij deze gelegenheid werd den generaal tevens medegedeeld, dat het bestuur hoopte hem weldra een diploma aan te bieden van het eerlidmaatschap.

Opdat dit uiterlijk eereblijk den persoon waardig wezen mocht, voor wien het bestemd was, verzocht het bestuur den heer Eckstein, directeur van het Topografisch bureau van het Depar-

tement van Oorlog, om inlichting waar men zulk een diploma kon doen vervaardigen. Wegens de hooge achting, die deze heer persoonlijk den generaal toedraagt, ging zijne hulp veel verder, dan het bestuur had mogen verwachten. Met opoffering van zijn vrijen tijd heeft hij eigenhandig op hoogst belanglooze wijze het diploma geteekend, dat nu aan de heeren ter bezichtiging is gegeven.

Ik geloof dat de leden het algemeen met mij eens zullen zijn, dat het vervaardigd is met een kunstenaarshand, zooals moeilijk een tweede in ons vaderland te vinden is, en ik houd mij dan ook overtuigd, dat de heeren het zullen billijken, wanneer namens het bestuur aan den heer Eckstein innigen dank wordt betuigd voor den ons bewezen dienst door het ontwerpen en uitvoeren van deze inderdaad even fijn gedachte als kunstig uitgevoerde oorkonde.

(Algemeene toejuiching.)

De VOORZITTER. De tweede mededeeling, die ik heb te doen, is, dat de luitenant-kolonel W. C. Hojel, adjudant van Z. K. H. den Prins van Oranje, de benoeming tot lid van het bestuur heeft aanvaard en als zoodanig zitting heeft genomen.

Aan de orde is de ballotage van nieuwe kandidaten.

De VOORZITTER verzoekt de heeren Sluiter en Dommers het bureau van stemopneming te willen uitmaken.

De uitslag der stemming is, dat met algemeene stemmen als nieuwe leden worden toegelaten de heeren: H. M. Buijskes, kapitein der infanterie, N.-I. leger; N. ten Broek, 1e luit. der infanterie, N.-I. leger; W. J. C. van Ingen, 1e luit. b. h. reg. grenadiers en jagers; E. B. Kielstra, majoor der genie, N.-I. leger; Th. Kleij, kapitein-kwartiermeester, N.-I. leger; J. L. Koster, 1e luit. der infanterie, N.-I. leger; L. L. A. Maurenbrecher, kapitein der infanterie, N.-I. leger; H. W. Scheuer, 1e luit. der genie, N.-I. leger; E. P. C. Sol, 1e luit. der infanterie, N.-I. leger; M. H. Spruijt, 1e luit. der infanterie, a. h. D. v. O., allen te 's Gravenhage; A. G. Ellis, luit. ter zee, 1e kl.; T. W. G. Merz, 1e luit. der infanterie; jhr. J. M.

Ram, 2e luit. der infanterie; jhr. W. C. Roell, 2e luit. der artillerie; J. W. Stoutjesdijk, 1e luit. der infanterie, W. M. Wijnaendts, 1e luit. der infanterie, allen te Amsterdam; J. P. Michielsens, 2e luit. der infanterie; C. D. Schlosser, 2e luit. der infanterie; jhr. W. L. van Spengler, majoor der infanterie, adj. v. Z. M. i. b. d., allen te Arnhem; F. Dell, 2e luit. der artillerie; G. R. D. van Doesburgh, 2e luit. der artillerie; G. E. Hoffmann, 2e luit. der artillerie, N.-I. leger; H. F. Meijer, kolonel v. d. generalen staf, N.-I. leger; L. Nijhoff, 2e luit. der artillerie; G. H. van Zadelhoff, 2e luit. der artillerie, N.-I. leger, allen te Breda; J. H. Rovers, expert van Veritas, te Groningen; W. B. S. Reede, 2e luit. der infanterie; jhr. E. H. J. Storm van 'sGravesande, 2e luit. der artillerie; H. D. Twiss, 2e luit. der cavalerie; L. van de Velde, 1e luit. der artillerie, allen te 'sHertogenbosch; J. H. Huiskens, 2e luit. der infanterie; W. D. A. Ophorst, 2e luit. der infanterie; F. Tonnet, 1e luit. der infanterie; J. P. Weitzel, 2e luit. der infanterie, allen te Leiden; R. Dufour, 2e luit. der infanterie, te Maastricht; H. P. Bok, 2e luit. der rustende schutterij; J. J. Hector, 2e luit. der artillerie; K. C. Ketner, 2e luit. der artillerie; J. T. Rappold, 1e luit.-adjutant der infanterie, allen te Naarden; A. J. de Booij, 2e luit. der artillerie; M. Q. Buijs Ballot, 2e luit. der artillerie; G. A. van Haeften, 2e luit. der artillerie; L. F. Leijds, 1e luitenant, commdt. v. d. 2e comp. hospitaalsoldaten; J. C. ten Noever de Brauw, 2e luit. der artillerie; A. J. P. Pfeiffer, 2e luit. der artillerie, allen te Utrecht.

Voorts in Nederlandsch-Indië, de heeren: H. F. B. Logeman, kapitein-intendant; dr. H. Breitenstein, off. v. gez. 2e kl.; P. P. H. van Ham, majoor; P. v. d. Blijk, kapitein; M. A. J. L. Keulemans, kapitein; J. C. F. Schoggers, kapitein; W. van den Bos, kapitein; J. M. Romijn, kapitein; D. de Vries Reilingh, kapitein; G. B. Hooijer, kapitein; J. E. J. den Berger, kapitein; F. J. W. van Rooij, kapitein; B. J. E. Philips, 1e luitenant; K. K. A. J. Schneider, 1e luitenant; D. J. A. E. de Brauw, 1e luitenant; H. J. E. Wilten, 1e luitenant; J. D. Klaasen, 1e luitenant; H. G. Gerritsen, 1e luitenant; J. L. Laceulle,

1e luitenant; J. C. R. Schenck, 1e luitenant; J. Hamming, 1e luit.-adjutant; D. A. Okhuijzen, 1e luit.-adjutant; G. C. A. Keijzer, 1e luitenant; J. E. Tulleken, 1e luitenant; J. C. A. Christen, 1e luitenant; L. P. van Mourik, 1e luitenant; H. Willink Ketjen, 1e luit.-adjutant; T. J. Stokhuijzen, 1e luitenant; F. P. L. van Driel, 1e luit.-adjutant; A. J. C. Keijzer, 1e luitenant; J. van Toorenborg, 1e luitenant; G. D. T. Dom, 1e luitenant; W. E. van Keeken, 1e luitenant; H. J. B. Clercx, 1e luitenant; N. J. C. van Polanen Petel, 1e luitenant; E. P. J. Geluk, 1e luitenant; A. M. Wouters, 1e luitenant; G. H. Berenschot, 1e luitenant; W. J. C. Creutz Lechleitner, 1e luitenant; F. H. C. F. D. von Gemmingen, 1e luitenant; W. N. Wintershoven, 1e luitenant; H. P. Krull, 2e luitenant; H. W. Houbolt, 2e luitenant; G. M. P. Schener, 2e luitenant; W. L. A. G. Sol, 2e luitenant; A. de Leur, 2e luitenant; C. de Chauvigny de Blot, 2e luitenant; A. Vermaat, 2e luitenant; H. C. van Deinse, 2e luitenant; D. F. Romein, 2e luitenant; H. W. Muller, 2e luitenant; J. H. Hartmann, 2e luitenant; J. H. Geerling, 2e luitenant; J. W. Weijenbergh, 2e luitenant; jhr. L. D. C. de Lamoy, 2e luitenant; A. Deutz, 2e luitenant; L. F. J. A. Glaser, 2e luitenant; J. M. van den Ende, 2e luitenant; J. M. M. F. van Hout, 2e luitenant; F. A. Bédier Prairie, 2e luitenant, allen van de infanterie; A. M. Hoogeveen, 1e luitenant; A. von Wolfskeel Reichenberg, 1e luitenant; J. C. Michaelis, 1e luitenant, allen van de cavalerie; J. H. van Holst Pelekaan, kapitein; H. W. J. van Roijen, kapitein; G. Feuilletau de Bruijn, kapitein; P. G. de Bruijn, 1e luitenant; G. G. Suermondt, 1e luitenant; M. G. J. Kempers, 2e luitenant; J. G. van Kooten, 2e luitenant; J. C. W. Smits, 2e luitenant; R. P. Hofland, 2e luitenant; M. de Haan, 2e luitenant, allen van de artillerie; H. J. C. W. Lutjens, kapitein; H. R. de Vries, 1e luitenant; E. Tielenius Kruijthoff, 1e luitenant, allen van de genie.

Aan de orde is thans de verkiezing van een voorzitter uit het nu voltallig bestuur, ingevolge art. 18 van het reglement.

De Voorzitter: Alvorens tot de verkiezing worde overgegaan,

veroorloof ik mij uit naam van den heer Bosscher en van mij zelf een verzoek tot de vergadering te richten. Wij beiden waardeeren het zeer, dat wij als burgers deel mogen uitmaken van het bestuur der vereeniging ter beoefening van de krijgswetenschap. In het algemeen is het ook goed te achten, dat in deze vereeniging, indertijd opgericht met het doel om onder het Nederlandsche volk heldere begrippen omtrent krijgssaken te verspreiden, het burgerlijk element ook zitting hebbe in het bestuur.

Met het oog echter op het feit, dat het overwegend aantal leden der vereeniging, evenals zij die hier als sprekers optreden, militairen zijn, beschouwen de heer Bosscher en ik het hoogst wenschelijk, dat de persoon, die als voorzitter deze vereeniging naar buiten moet vertegenwoordigen en in wien zij als 't ware belichaamd is, iemand zij, die als militair Vaderland en Koning dient of gediend heeft.

Ik verzoek de heeren thans tot de stemming te willen overgaan.

De uitslag is dat van de 64 uitgebrachte stemmen, de heer Hojel 61 stemmen op zich vereenigt. De heer Robidé van der Aa erlangt 2 stemmen en de heer Eland 1 stem.

Mitsdien is tot voorzitter gekozen de heer W. C. Hojel.

De VOORZITTER: Ik dank de heeren stemopnemers voor de door hen volbrachte taak en vraag den heer Hojel of hij de keuze aanneemt.

De heer Hojel verklaart zich hiertoe bereid, waarna de tijdelijke voorzitter den voorzittersstoel verlaat, die door den heer Hojel wordt ingenomen.

De heer HOJEL: Mijne heeren! Verrast en geveleid tevens was ik door mijne benoeming in uwe laatste vergadering tot lid van het bestuur.

Verrast, — omdat ik, hoewel behoorende tot de schare van belangstellenden in het streven en werken van deze vereeniging, toch geen werkzaam aandeel had genomen aan den arbeid in uwen kring.

Geveleid, — omdat ik door die benoeming, waardig gekeurd werd zitting te nemen naast zooveel mannen van erkende ver-

diensten om met hen mede te werken tot de bevordering der belangen van dit genootschap.

Maar hoe zal ik thans uitdrukking geven aan hetgeen in mij omgaat, nu de vergadering mij roept om den voorzitterszetel te bekleeden.

Dankbaarheid is het eerste gevoel, dat in mij opwelt. Daarom neemt dan de betuiging aan van mijne erkentelijkheid voor uwe vriendelijkheid door te meenen, dat ik geschikt zou zijn als Voorzitter van het Bestuur op te treden.

Waar zooveel welwillendheid voorzit, zou het onheusch zijn wanneer ik de benoeming niet met welgevallen aanvaardde.

Ik aanvaard haar dan ook gaarne, al geschiedt dat niet zonder schroom, omdat de plaats, die ik nu geroepen ben in te nemen, nog zoo kort geleden vervuld is geworden door iemand van groote begaafdheden, die haar sedert een reeks van jaren met eere heeft bekleed.

De meester ging heen en de leerling neemt de ledige plaats in. Hij doet dit echter met een eerbiedig herdenken aan de groote gaven die de meester medenam, maar tevens met een lankbaar gevoel dat hier veel is blijven hangen van hetgeen zijn woord sprak en zijn hand deed.

Ik wil trachten den wagen te laten voortrollen in het spoor door hem gemaakt. De wil is goed en ik hoop dat mijne krachten daarvoor niet te zwak zullen worden bevonden.

Op u, geachte medeleden reken ik daarbij vast. Verleen mij uw steun; want hij, die geroepen is anderen te leiden, gevoelt hoezeer hij de leiding van anderen behoeft. Vooral richt ik mij daartoe tot u geachte vice-Voorzitter. Uw liefde voor het streven van dit genootschap is meermalen gebleken, — uw kennis en uw ijver in het belang der vereeniging bij herhaling bewezen.

Ik verklaar hiermede het voorzitterschap te hebben aanvaard.

(*Toejuichingen*).

Aan de orde is thans de voordracht van den heer J. C. van Ogten, directeur van het Koninklijk Zoölogisch Botanisch Genootschap te 's Gravenhage over *de postduif en haar gebruik in vredes- en oorlogstijd*.

De heer VAN OGTEH:

Mijne Heeren!

Zooals u bekend zal zijn, verliet ik een paar jaren geleden het leger, waarin ik ongeveer 12 jaren als officier diende.

Van jongs af reeds veel voorliefde voor Zoölogie en Botanie hebbende, werd ik benoemd eerst tot waarnemend- daarna tot effectief directeur van het Koninklijk Zoölogisch Botanisch Genootschap alhier en scheidde ik van den militairen stand, waarvan ik de aangenaamste herinneringen heb overgehouden. Een jaar na mijne benoeming werd mij — wellicht uit den aard mijner nieuwe betrekking — het *Eerevoorzitterschap* aangeboden van de zich alhier gevestigde *Postduiven-vereeniging* „de Ooijevaar”, hetwelk ik volgaarne aanvaardde.

Deze Vereeniging nu Mijne Heeren is oorzaak, dat ik heden voor u optreed.

Artikel 3 van de Statuten dezer Vereeniging luidt toch: *Het doel der Vereeniging is het aankweeken en verbeteren van het postduivenras op een aangename wijze te bevorderen, zoowel tot eigen nut en liefhebberij der leden onderling als ten dienste van het Vaderland, wanneer dit mocht verlangd worden* (1).

Ik meende dus goed te doen mij streng aan het vaderlands-lievende streven van de leden te houden, en drong sterk aan op oefening in vreedstijd van wat men in tijden van gevaar beoogde.

Het Bestuur van de „Ooijevaar” bood zijn diensten aan het Ministerie van Oorlog aan, en dit aanbod werd op zeer heusche wijze aangenomen.

Van dit oogenblik af beijverde zich ieder lid der Vereeniging om noch tijd noch geld noch duiven te sparen ten dienste van 's lands defensie, en wanneer men nu ziet op welk eene wijze zich die burgers van Nederland van hun zaak kwijten, hoe rusteloos zij voortgaan om steeds hun kostbare duiven te wagen, dan zal ieder uwer met mij instemmen, dat ik er trotsch op mag zijn aan het hoofd van eene dergelijke vereeniging te staan en

(1) Daar de lezing voor de vuist is gehouden, zal de lezer in het gedrukt verslag slechts een resumé vinden van hetgeen door den spreker ten gehoore is gebracht. v. O.

tevens dat de leden van de sociëteit „Ooijevaar” recht hebben op de sympathie van een ieder, die het goed met zijn vaderland meent.

Tot zoover mijne inleiding.

Ik stel mij verder voor mijne lezing in twee deelen te splitsen. Het eerste gedeelte zal bevatten :

- a. Een beknopt historisch overzicht van de postduif.
- b. De postduif practisch besproken, wat aangaat haar afkomst, eigenschappen en africhting.

En het tweede gedeelte :

- a. De voorbereidende oefeningen in vreedstijd, met aangeving wat hier te lande nu reeds (ook met behulp van de subsidie van het Departement van Oorlog) ten uitvoer is gebracht.

- b. Een blik op hetgeen in hoofdtrekken voor oorlogsdienst met de postduiven is uitgericht, en wat wellicht ook voor ons land van toepassing zou kunnen zijn.

Ik vraag tevens vergunning aan het bestuur mij te doen assisteeren door een paar leden der Postduiven-sociëteit „De Ooijevaar”, die aan de heeren 't een en ander practisch kunnen doen zien.

Mag ik derhalve de heeren Frenay en Mulder verzoeken, hier te komen, ten einde aan het een en ander gevolg te kunnen geven.

HISTORISCH OVERZICHT VAN DE POSTDUIF.

Hierover te breedvoerig te zijn, zou zeker niet in den smaak vallen van mijne toehoorders; iedereen weet dat de postduif als overbrengster van brieven veelvuldig gebruikt werd. Reeds zeer vroeg schijnt de eigenschap van de duif om huiswaarts te keeren bekend te zijn geweest.

De schrijver van het verhaal, dat Noach een duif uit zijn ark liet vliegen om te zien of de aarde weder bewoonbaar was, geeft in allen gevalle blijken dat hij de genoemde eigenschap der duiven kende.

Oorspronkelijk schijnen duiven voornamelijk gediend te hebben om schriftelijke ontboezemingen tusschen geliefden over te brengen, en niet onwaarschijnlijk is het om die reden, meer

nog dan om hare getrouwheid, dat de duif tot zinnebeeld der liefde werd gekozen.

Anacreon in de zesde eeuw vóór Christus maakte een Ode waarin duiven door de lucht liefdezangen aan een schoon meisje overbrachten.

De bewijzen zijn er echter, dat zij al spoedig gebezigd werden tot het overbrengen van oorlogsberichten; zoo schrijft Varro, 28 jaren vóór Christus, dat een duif het bericht van de overwinning van Taurothenes te Olympia in één dag aan zijn vader te Aegina overbracht.

Ook in de Romeinsche oorlogen schijnen zij gebruikt te zijn, daar Plinius stellig verklaart, dat tijdens het beleg van Mutina door Antonius, Decius Brutus postduiven gebruikte om aan de consuls al de bewegingen mede te deelen, die Antonius gedurende dit beleg deed uitvoeren. Onze vaderlandsche geschiedenis evenwel bewijst ten volle, hoe men ook in Nederland er reeds vroeg op bedacht is geweest, deze vogels te gebruiken om berichten in oorlogstijd over te brengen.

In den tachtigjarigen oorlog tijdens het beleg van Haarlem in 1572, ontvingen de belegerden herhaaldelijk brieven door middel van duiven van den Prins van Oranje, waarin deze de burgers en soldaten aanvuurde om moed te houden, en hun telkens hoop gaf op ontzet, dat echter niet geschiedde.

Men verhaalt dat de baldadigheid van een Spaansch soldaat, die een duif voor tijdverdrijf neërschoot, aanleiding heeft gegeven, dat Don Frederik in het bezit kwam van berichten, waarin vermeld werd hoe proviand en kruit binnen Haarlem werden gebracht.

Mendoça doet er nog op volgen, dat de rebellen er niet aan gedacht hadden cijferschrift te gebruiken.

Doch behalve als brievenbestellers tusschen verliefden of voor krijgsgebruik, werden zij vóór de uitvinding van den telegraaf door de uitgevers van de voornaamste nieuwsbladen regelmatig gebezigd, voornamelijk ook om den nitslag van wedrennen bekend te maken, zoodat dan ook die afloop niet zelden in hunne kolommen vermeld stond, eer zelfs een extra koerier de tijding er van kon aanbrengen.

De familie Rothschild heeft haar ontzaglijken rijkdom hoofdzakelijk aan postduiven te danken; die vogels brachten den stand van de geldmarkt te Parijs, over drie of vier stations naar Londen over, en niet zelden kocht of verkocht Rothschild voor verscheidene duizenden pd. sterling, voordat iemand anders bericht kon hebben.

Het groote leger van Napoleon I werd tot dat doel gevolgd door spionnen van Rothschild, voorzien van postduiven.

Nog tal van feiten zouden aan te halen zijn, die bewijzen kunnen geven van al de voordeelen die de postduivendienst reeds heeft opgeleverd, en ofschoon de spoorwegen, en vooral het gebruik van den telegraaf in vele landen den dienst der postduiven zeer veel van zijn gewicht hebben doen verliezen, heeft toch de laatste oorlog tusschen Duitschland en Frankrijk helder aangetoond, van welk een uitgebreid nut die dienst in sommige gevallen worden kan, en het zal dan ook wel niet overbodig worden geacht, ook hier te lande, evenals in de ons omringende Staten, een zuinig beheerde doch degelijk ingerichte militaire postduivendienst te organiseereu.

Naast leger en vloot, de schutterij en de weerbaarheidscorpsen verrijze dan een nieuw auxiliair element, dat het zijne er toe kan bijdragen tot bescherming van den vaderlandschen bodem.

Geven in den vreemde de vorsten door koninklijke giften hun ingenomenheid met de duivenpost te kennen, zooals bijv. in België, waar de koning en diens broeder de graaf van Vlaanderen, aanzienlijke geldprijzen beschikbaar stellen voor de hoofdwedvluchten; ook onze koning heeft reeds dit jaar als zijn verlangen te kennen gegeven, dat zijn borstbeeld zoude worden gegraveerd op de drie gouden, verguld-zilveren en zilveren medailles, uitgelooft door Zijne Exc. den Minister van Oorlog voor hen, die bewijzen hebben gegeven *zulke* goed afgerichte duiven te bezitten, dat zij op de vijf later door mij te bespreken vluchtlijnen in het koninkrijk der Nederlanden de meeste eerste prijzen behaalden.

En thans overgaande tot de practische bespreking van de postduif zelve, zullen wij in de eerste plaats dienen na te gaan, welke de afkomst van dezen zooveel besproken vogel is.

Om even stil te staan bij haar naam „*Postduif*” diene, dat de Franschen haar „*Pigeon Voyageur*”, de Duitschers *Brief-taube*, de Engelschen *Carrier*, d. w. z. *brievenbestelier* noemen, of „the homing pigeon” de duif, die huiswaarts gaat of reist, als het best de karakteristieke eigenschap van dit ras uitdrukken.

Wij Nederlanders zouden ze dus *reis-* of *brieftuif* moeten noemen, evenals wij „*commis-voyageur*” vertalen door *reisbediende*, doch de naam *Postduif* is hier te lande zoo algemeen in gebruik dat wij ze ook zoodanig willen doopen.

De postduif nu is *geen* vogel van bepaald ras, doch is verkregen door de kruising van twee of meer rassen, die de volgende hoofdvereischen moeten bezitten van goede postduiven:

1°. Zij moeten eene sterke neiging openbaren, om wanneer zij naar elders vervoerd worden, weer naar de plaats terug te keeren, waar zij gefokt zijn.

2°. Zij moeten *snel* en betrekkelijk *hoog* kunnen vliegen.

3°. Zij moeten een *scherp* gezichtsvermogen hebben, ten einde op verren afstand de plaatsen of terrein-voorwerpen te ontdekken die haar bekend zijn.

Mijns inziens is het dus het beste om eenige soorten de revue te laten passeeren, die deze eigenschappen bezitten, om met de duif in de hand de verschillende bovengenoemde eigenschappen op het lichaam van den vogel te bespreken (1).

Zoo hebben we dan in de eerste plaats de *Smerle* of het *Meeuwte*; haar schedel is gewelfd en ruim, en toont dus aan dat de hersenen goed ontwikkeld zijn, doch een betere eigenschap is de bijzondere stevigheid en lengte van de slagpennen; deze pennen liggen ver over elkander heen; de borstbeenkam is groot en de borstspieren, die in een nauw verband met de vleugels staan, zijn buitengewoon ontwikkeld.

Aan haar goed verstand (ik veroorloof mij hier wellicht in de oogen van menig een woord, dat men aan een dier niet toe wil kennen) paart zij eene gehechtheid aan haar „te huis”, aan het hok, die geen andere duif in zoo groote mate bezit.

(1) De verschillende duiven worden aan de vergadering vertoond.

Proeven hebben bewezen dat na twee jaar aan een vleugel geknipt te zijn, deze duif het derde jaar na het inruien weder naar haar oorspronkelijke woonplaats terugvloog; dit voor hen, die bevreesd zijn, dat wanneer men bijvoorbeeld postduiven in een fort, op een schip of waar ook, opgesloten houdt, ze aldaar zullen blijven en niet naar hun bestemming vliegen.

Dit zou alleen gebeuren en is reeds gebeurd o. a. op het fort Blaauwkapel, wanneer men de vogels in de gelegenheid stelt „amours” aan te knopen, men scheidt dus steeds de doffers van de duiven en omgekeerd. Liefde schijnt dus wederom sterker te werken dan de gehechtheid aan de ouderlijke woning, dat is in onze Maatschappij trouwens van algemeene bekendheid.

In de tweede plaats heeft men hier de *Pagadetten*. De eigenschappen van dezen vogel zijn in de eerste plaats een grootte stugheid van aard, die hem niet spoedig doet besluiten aan een ander „te huis” de voorkeur te geven boven het zijne, doch in de tweede plaats is het zijn verbazend scherp gezicht, dat hem ten dienste staat.

In de derde plaats de *Hoogvliegers*. De Hoogvlieger — zijn naam drukt het uit — kan zich op een duizelingwekkende hoogte in de lucht verheffen en zich alsdan plotseling, als ware hij een steen, doen nedervallen; hij beschikt dus over een soort vliegvermogen, dat hem veroorlooft, zich plotseling te wenden, te verheffen of te doen dalen.

Eindelijk is hier in de vierde plaats de *Houtduif*. De Houtduif of de zoogenaamde Torenduif heeft de eigenschap zeer snel te kunnen vliegen; wanneer men hem ziet vliegen dan hoort men het fluitend geluid van zijn snelle vlucht. Bovendien behelpt dit dier zich met de meest nederige woning.

Wanneer men dus door herhaalde kruising in het bezit van eenige stammen of paren goede teelduiven is gekomen, welke op in het ooglopende wijze al de bovengenoemde hoofdeigenschappen, zijnde: *verstand, getrouwheid aan haar te huis, scherp gezicht, hoog en snel vliegvermogen, gewoonte aan ontbering bezitten*, begint men hiervan te teelen.

Een paar dergelijke, volbloed postduiven, wensch ik thans aan de heeren te doen zien; het zijn beproefde koene reizigers.

De *eerste* behoorende aan den heer Arents, Voorzitter onzer Vereeniging, volbracht de volgende reizen, Berlijn, Londen, Parijs, Limoges enz.

De *tweede* toebehoorende aan den heer Moonens, vloog Londen, Hamburg, Berlijn en Limoges.

De *derde* behoorende aan den heer Frenay volbracht dezelfde reizen doch hierbij valt op te merken dat deze duif zonder africhting den afstand van Limoges tot Parijs (circa 400 Kilometers) vloog.

Behalve de bovenaangehaalde eigenschappen zij hier aangestipt, dat het gezichtsvermogen bij de postduiven nog ondersteund wordt door eene groote bewegelijkheid van den oogbol en door de slankheid van den hals. Deze duiven kunnen evenals de uilen de beide oogappels bewegen, uitbreiden en samentrekken, waardoor de hoeveelheid van de in het oog vallende lichtstralen gematigd kan worden.

Neemt men, zooals de heeren het hier zien, een dergelijke postduif in de handen, dan ziet men het dier steeds in beweging, steeds wendt hij den hals en ziet in alle rigtingen rond. Ook bij het uitslaan van den vleugel, slaat deze met groote veerkracht tegen het lichaam terug; voor een dergelijk koppel duiven wordt niet zelden f 200 besteed.

Alvorens nu over te gaan tot de wijze van africhting of het cntraineeren der postduiven, dien ik in de eerste plaats een zeer belangrijke questie ter sprake te brengen of wel een zoo goed mogelijk antwoord te geven op de alom gedane vraag:

Door welke eigenschap of wel op welke wijze vindt de postduif haren weg terug?

Gaarne hoop ik dat, nadat ik de verschillende zienswijzen van bekende autoriteiten op dit gebied heb medegedeeld en do mijne daarin zal hebben gevlochten dat er eene warme discussie moge ontstaan over dit belangrijk onderwerp, waardoor alweer nieuwe ideeën en daardoor meer licht over de nog betrek-

kkelijk gebrekkige oplossing dezer vraag zullen kunnen worden ontwikkeld.

Twee hoofdoplossingen die lijnrecht tegenover elkander staan, doch voor wier beider inhoud respectievelijk veel te zeggen is doen de ronde in de postduivenwereld.

De eerste voert ons tot de conclusie, dat alleen het „*gezicht*” het is, dat de duif huiswaarts voert.

De tweede schrijft het naauwkeurig wederkomen van de postduif toe aan het zoogenaamde „*dierlijk magnetisme*” — ik zeg liever „*instinkt*”.

Laten we zien *welke* argumenten elke groep beoordeelaars voor hun stelling aanvoeren.

De voorstanders van de stelling, dat het gezicht de duif geleidt, willen hun zaak bepleiten door het feit, dat de postduiven wanneer zij worden losgelaten, dadelijk in een kring rond beginnen te vliegen en den kring zoolang verwijden tot haar een bekend punt in het oog valt, waarna zij haar koers op *eens* in een rechte richting daarop aannemen. Uit die cirkelvormige vlucht der duiven is het tevens duidelijk af te leiden, dat zij haar weg niet bij instinkt vinden — zegt de heer Liese — doch wat mij aangaat, ik vindt het wel wat gewaagd, alleen uit het vliegen in kringen bepaald af te leiden dat de duif alleen op het gezicht vliegt. Waarom men de voorkeur aan *lichte* oogen boven *donkere* geeft bij de postduiven, wordt alleen verklaard, door dat men heeft opgemerkt dat het gezicht van duiven met lichte oogen op den vollen dag en vooral bij helder weer zich veel verder uitstrekt dan dat van duiven met donkere oogen, hoewel bij donker weer en in de schemering de duiven met donkere oogen scherper schijnen te zien dan de eerste.

Ik wensch mij evenwel niet in deze mij geheel onbekende questie te verdiepen, tenzij de een of andere specialiteit hiervoor een oplossing geve.

Mijns inziens is het gemakkelijker te bewijzen dat het *niet alleen* het gezicht is, dat de duif helpt.

Uit de verslagen van de Fransche luchtreizigers blijkt dat de proefnemingen, die gedurende het beleg van Parijs zijn genomen, hun de verzekering hebben gegeven, dat een postduif zich niet

hooger verheft dan 150 à 200 Meters en dat, wanneer ten einde zooveel mogelijk te ontkomen aan den kogelregen, dien de Pruisen op opstijgende ballons richtten, men in hooger luchtstreken zich begaf, de duiven zich als geheel verlamd vertoonden en bij loslating zich als een steen lieten nedervallen.

Wanneer men aanneemt dat de plaats waar de duif wordt losgelaten 100 K.M. verwijderd is van de plaats waar zij te huis behoort, dan vindt men gemakkelijk door een eenvoudige berekening, dat de duif zich 785 M. moet verheffen, om de plaats te kunnen zien waarheen zij zich moet begeven (1).

Neemt men voor den afstand een viermaal grootere dus bijv. 400 K.M., welke afstand kan beschouwd worden als te zijn de grens van africhting van een jonge postduif, dan zou de duif om te kunnen zien 12,586 Meters moeten stijgen of ruim $2\frac{1}{2}$ uur hoog en dat is onaannemelijk, daar bergbestijgingen hebben geleerd dat 7000 voet een grens is, waarop een menschelijk wezen het o. a. niet meer uithoudt.

Het *gezicht* zal natuurlijkerwijze er veel toe bijdragen, om de postduif te geleiden, doch andere zaken dienen mede te werken, daar het toch veelmalen is voorgekomen, dat een duif zonder africhting, dus zonder kennis gemaakt te hebben met verwijderde punten behoorlijk tijdig te huis komt.

De heer Du Puy de Podio, hoofdofficier van het fransche leger is de meest absolute voorstander van de stelling, dat het dierlijk magnetisme de oorzaak is, die de duif met goeden uitslag haar lange tochten doet volbrengen.

Geen gezicht, geen reuk, hoewel de duiven hiermede rijkelijk bedeeld zijn — zegt hij — is de oorzaak dat zij haar weg vinden. Het is de gave van een bizonder niet te beschrijven gevoel, van een bovenmatige kracht, in één woord van een soort dierlijk magnetisme, waarmede ieder dier in meerdere of mindere mate bedeeld is.

De voorbeelden, die hij aanhaalt zijn inderdaad de moeite waard hier even aan te stippen:

(1) Door een op het bord geteekende figuur werd dit aangetoond; do omtrek der aarde op 40 000 K.M. en de straal der aarde op 6366 K.M. stellende.

Wanneer bijvoorbeeld een jachthond spoort en eindelijk lucht heeft van het wild, of in jagersterm „daarvoor staat” zonder het nog gezien te hebben, dan kan men zeggen: de *reuk* heeft het dier geholpen, maar wanneer diezelfde hond 30 à 40 uren aflegt om weer bij zijn vorigen meester te komen, waarbij hij rivieren overzwemt en over wegen, die hem geheel onbekend zijn, loopt — en die voorbeelden zijn veelvuldig — is het dan de reuk, die hem geleidt?

Wanneer het rendier op de sneeuwvlakten van Lapland, waar hoegenaamd geen paden zijn, waar zelfs geen enkel spoor voor een levend wezen bestaat, zijn weg naar de woonplaats van zijn meester terugvindt na enorme afstanden voor de slede te hebben afgelegd — vragen we nog eens is het de reuk die hem terugleidt?

Neen, zoowel het rendier als de hond zijn alsdan onder den invloed van een magnetisch gevoel hun door de natuur gegeven — alleen die natuur kent er de gave en de geheimen van.

Welnu voor de trekvogels, als *Zoaluwen*, *Ooievaars* en zoo-veel anderen, die jaarlijks en wel veelal op dezelfde plaatsen nit de zuidelijke streken terugkomen en dus ook voor de duiven, geldt ook dezelfde stelregel.

Te recht zegt hier de heer Du Puy:

„de duiven” en niet de postduiven, want niemand zal in den herfst, — wanneer al de trekvogels in beweging zijn — ooit zijn hokduiven (waaronder natuurlijkerwijze ook de postduiven moeten gerangschikt worden) aanstalten hebben zien maken, om naar meer zuidelijker streken te vertrekken; dit neemt evenwel niet weg, dat ook onder de trekvogels de duiven moeten gerangschikt worden, doch alleen de wilde soorten; de heer Du Puy heeft dit zeker zoo bedoeld.

Volgens de verklaringen van beroemde naturalisten zijn de reukorganen van den kikkvorsch zeer slecht ontwikkeld — of liever gezegd hij heeft geen reuk — en toch al plaatst men dat dier nog zoo ver van het water, hij gaat er steeds volgens de kortste richting heen.

Wij voor ons zullen ons wel wachten eene gedecideerde oplossing aan het vraagstuk te geven, ofschoon wij meer op de

hand zijn van de voorstanders van het instinkt dan van die van het gezicht. Evenwel kunnen wij een paar voorbeelden niet achterwege laten, die bij onze wedvluchten in den laatsten tijd zijn voorgekomen.

Een duif van den Voorzitter onzer vereeniging den heer Arents vloog in:

1877 van Quivrain	}	met africhting.
1878 „ Parijs		
1879 „ Hannover		
1880 „ Berlijn		
1881 „ Parijs	}	zonder africhting.
1882 „ Parijs		
1882 „ Londen		

Een duif van den heer Frenay in 1879 geboren vloog in:

1880 van Hannover

1881 „ Orleans

1882 „ Parijs (328 Kilometers)

1882 „ Limoges (728 Kilometers, dus zonder africhting 346 KM. verder dan Parijs.)

Wat voert nu die duiven zonder africhting huiswaarts het *gezicht* alleen zeker niet; het instinkt alleen toch ook niet.

Het komt ons voor, dat de *liefde* voor haar hok waar zij hare jongen opbracht, de *gehechtheid* aan haar „te huis”, waar zij gefokt werd, het machtig *geheugen*, het *verkennen* der plaatsen door middel van haar *scherp gezicht*, derhalve een zorgvuldig geleide *africhting*, de verkregene gewoonte om *in dezelfde richting te vliegen*, de groote gevoeligheid van de dampkringslucht die zij bezit en wellicht het *instinkt* gezamentlijk er toe medewerken om onze trouwe luchtboden met duizelingwekkende snelheid van honderden uren ver te zien terugkeeren.

De gemiddelde snelheid van een goede postduif bedraagt $\pm$ 1000 Meter per minuut.

Hoe ook nu de gedachtengang moge zijn over het tehuis komen van de postduif, het is echter een uitgemaakt feit dat zij in de meeste gevallen zich zeer goed van haar plicht kwijt.

Bij de verschillende daartoe medewerkende eigenschappen, die men der natuur toekent — *reuk*, *gezicht*, „*dierlijk magnetisme*”, 1882/83.

gehechtheid aan haar „te huis” enz. enz. is toch voorzeker de africhting (het entraineeren) van de duiven een der meest afdoende maatregelen ter bereiking van het doel, dat men zich van de postduif voorstelt.

Laten we dus met een enkel woord de ons meest geschikt voorkomende wijze van africhting bespreken.

De africhting dan moet geschieden in de prilste jeugd der duiven — altijd met dien verstande dat zoowel het waarnemings- als het vliegvermogen der vogels genoegzaam ontwikkeld zij.

Wanneer de duiven ongeveer twee à drie maanden oud zijn, laat men ze haar eerste reis maken, men brenge ze ongeveer een kwartieruur gaans ($1\frac{1}{2}$ Kilometer) naar een open veld, waar geen huizen of terreinvoorwerpen zijn, waarop zij zouden kunnen gaan zitten — iets wat niet onnatuurlijk te noemen zou zijn — doch wat reeds dadelijk een slechte eigenschap in den vogel zou ontwikkelen.

Een volgende keer neemt men den dubbelen afstand en zoo vervolgens totdat men ze ongeveer op een afstand van 200 à 300 Kilometers heeft geëntreineerd.

Men ga in haar jeugd echter niet verder, daar dit, hoewel wellicht gelukkende, zeer nadeelig zou werken op haar vliegorganen.

Een duif heeft *eerst haar volle kracht* in het derde jaar; dit voor het eerste jaar.

Men laat nu de duiven vrij rondvliegen om haar „te huis”, hierbij zorgt men zooveel mogelijk de oude duiven, die wellicht eieren of jongen hebben, opgesloten te houden, daar haar dit anders aanleiding geeft niet ver van huis te gaan, omdat de ouden zo mede naar het hok zullen voeren, want evenals de mensch houdt de duif van gezelligheid.

Die duiven, die nu niet in allen deele bewijzen hebben gegeven voor de vlucht berekend te zijn, verwijdt men, daar het later *deze* vogels zijn, die andere van het rechte pad afbrengen.

Thans een woord over de gegevens, waaronder de vogel zelfve moet verkeerren, wanneer hij op reis gaat.

In elken vleugel bezit de duif evenals elke vogel groote en kleine slagpennen. Deze kleine slagpennen of zoogenaamde deken schouderveeren zijn zeer gevoelig en het gebeurt dikwijls dat door het verblijf in de transportmanden de duiven volkomen beroofd zijn van een der belangrijkste vliegwerktuigen; men zorge dus bij belangrijke vluchten, dat de duif zoo min mogelijk aan ruïng onderhevig zij.

Het is verder goed dat hier onze dames niet tegenwoordig zijn, daar wij voor ons in de mannelijke voorwerpen of doffers veel meer vertrouwen stellen dan in de vrouwelijke of duiven; dat zeg ik nu niet, Mijne Heeren, omdat Louise Michel Zaterdag 11. een voordracht gehouden heeft over „de rechten van de vrouw” en daarbij ons mannen geducht heeft doorgehaald, maar omdat het zeer dikwijls voorkomt dat de duif, zonder dat men zulks vermoedt, een ei moet leggen en hierdoor verzwakt wordt; tevens zwellen bij die gelegenheid de klieren van den krop en wil de vogel in den transportmand niet eten, iets wat zeer gewenscht is bij de vermoeienis die hem te wachten staat, het is een bepaald vereischte dat de postduif in het algemeen goed doorvoed zij, daar zij anders onderweg op het veld haar voedsel gaat zoeken, waar zij helaas dikwijls het slachtoffer wordt van den boer, wiens graan zij op eet, of van de roofvogels die op haar loeren.

Hier zij een enkel woord gewijd aan de slauwhartige wijze waarop vooral in Frankrijk en België jacht wordt gemaakt op postduiven. Zondags is het uit den aard der zaak de dag dat de meeste wedvluchten gehouden worden en Zondags is tegelijkertijd de dag dat de meeste arbeidslieden vrij zijn; men maakt er zich langzamerhand een gewoonte van, om in hinderlaag te gaan liggen en op overvliegende vluchten duiven te schieten; geheele rijen stroopers liggen als het ware „en tirailleur” gereed om hun buit meester te worden, hetgeen hun gemakkelijk wordt gemaakt door de uitvoerige advertenties van de bestaande postduiven-organen, als o. a. „L'épervier”, „Le journal colombo-phile” etc.

Hier te lande heeft tot nu toe nog geen postduivenroof plaats gehad, behalve door roofvogels. Zoo werd o. a. een *slechtalk*,

dien ik de eer heb de heeren te doen zien, geschoten op de Nieuwe Kerk alhier door den schutter Vroom, nadat deze roofvogel van verschillende leden onzer Vereeniging tal van duiven had geroofd; want ware het alleen om den honger te stillen geweest, dat deze vogel genoemd misdrijf had gepleegd, dan zou ik het *corpus delecti* niet in deze bijeenkomst hebben gebracht, doch wij vonden een vijftien à twintigtal duivenlijken, waarvan enkele van zeer recenten datum.

Het Gemeentebestuur alhier verleende met de meeste bereidwilligheid de vergunning den roofvogel te schieten, iets wat zeer te waardeeren was, daar natuurlijkerwijze de nieuwsgierigheid gedurende tal van dagen eenen grooten toeloop van menschen teweegbracht en daardoor trouwens de taak van den schutter bemoeilijkt werd, daar de valk zeer goed zag dat er wat bijzonders te doen was.

Voor elke vlucht zorgde men verder dat de pooten van de duiven rein zijn — alle overtollig gewicht is nadeelig; in de transportmanden werpe men dus *run* om de pooten rein te houden.

Ook het opvangen tot de vlucht is een zaak van groot belang; men ga met de meeste bedaardheid te werk; het breken van een slagpen kan de meest noodlottige gevolgen hebben op de vlucht der duif.

Met behulp van de beide heeren zullen wij thans doen zien, welke bewerkingen de postduiven nog moeten ondergaan, alvorens op reis te gaan (1).

1°. het stempelen, het opnemen van het signalement en het aanbinden van het bericht;

2°. het inkorven;

3°. het plombeeren van de reismand;

4°. de wijze van opvangen bij tehuiskomst.

De bij deze lezing gevoegde bijlagen A, A', B, B', C, C', D, D', E en E' evenals de lijnen, welke ik op de hier aanwezige kaart van ons koninkrijk getrokken heb, doen zien, wat door de

(1) Deze verschillende proeven worden aan de Vergadering ver-
toond, waartoe door de leden van de Postduivensocieteit „de Ooijevaar.”
welwillend de verschillende voorwerpen en toestellen zijn afgestaan.

postduivenvereeniging „de Ooijevaar” te 's Gravenhage gedurende het jaar 1882 verricht is ter verkrijging van een aantal goed afgerichte postduiven, die in tijd van oorlog zoowel ten dienste van het leger als van de vloot gebezigd kunnen worden ter overbrenging van berichten, zoo daartoe op geen andere wijze de gelegenheid bestaat.

Het valt niet te ontkennen dat de subsidie van f 300 toegezegd door het Departement van Oorlog, er zeer veel toe heeft bijgedragen, om den lust van de leden der Vereeniging op te wekken, doch een aandachtige beschouwing van de bovengenoemde bijlagen doet ons de enorme verliezen aan duiven zien, waartoe de hoogst ongunstige weërsgesteldheid van dezen zomer heeft aanleiding gegeven, voegt men hierbij de kosten van voeding, van reis- en transportkosten, dan kan men eenigszins nagaan, welke opofferingen zich die heeren hebben getroost, ten einde het beoogde doel te bereiken. De op de bijlagen aangegeven duiven zijn allen gestempeld „*Nederlandsche Oorlogsduivenpost*” met de letter G, M, H, V of Z al naar gelang de richting, die zij kunnen vliegen.

De africhting heeft tot nu toe alleen plaats gehad in de richting van 's Gravenhage.

Met weinig kosten zouden elders inrichtingen te maken zijn, ten einde de vluchten heen en weder te doen plaats hebben. Wanneer men een twintigtal duiven voor een fort of een vaartuig voldoende rekent, zal het hok zeker niet meer dan f 25 kosten, en wellicht minder, daar eigen werkvolk aanwezig is; de voeding per duif bedraagt 5 cents per week, zoodat jaarlijks hiervoor per stelling van 20 duiven ruim f 50 zouden moeten besteed worden.

De teelt levert gaandeweg het contingent voor andere stellingen, terwijl eenmaal geheel georganiseerd door voortdurende teelt en daaruit voortvloeienden verkoop een groot gedeelte der te maken kosten zal gedekt worden.

De teelduiven zullen evenwel in den beginne moeten worden aangekocht; men zal evenwel met het oog op de betrekkelijk korte vluchtlijnen per paar niet meer dan f 10 behoeven te besteden, om de verzekering te hebben uitstekende teelduiven te bezitten.

Wij durven hier de veronderstelling uitspreken, dat zoowel op de begrooting van Oorlog als op die van Marine een dusdanig betrekkelijk gering bedrag zal te brengen zijn, ten einde volgens vaste beginselen Nederland een postduivendienst te geven, die het zeer zeker ten nutte zal komen, daar het niet te vergen is, dat hoe vaderlandslievend ook de bedoelingen van de verschillende postduivenvereenigingen ook mogen zijn, zij al de lasten voor een dergelijke organisatie vereischt, zouden moeten blijven dragen.

En niet alleen voor oorlogsgebruik doch ook voor onze handels- en visschersvloot kunnen de uit zee afgerichte duiven groote diensten doen; b. v. door ze te installeeren op onze lichtschepen en ze mede te geven op de korte reizen van onze visscherspinken; menig huisgezin zal dan spoediger verlost worden van de pijnlijke onzekerheid, in welke omstandigheden bij noodweer de kostwinners zich bevinden. Bij het opzoeken van het wrak van de „Adder” zijn van die plaats postduiven opgelaten, die in hoogst korten tijd thuis waren en de veronderstelling is dus zeker niet te gewaagd, dat bij reizen als de „Adder” ondernomen heeft, postduiven uitstekende diensten kunnen bewijzen.

Practisch ingerichte „duivenslagen” voorzien van electriche schellen op verschillende punten van de kust opgesteld, zullen menigen ramp voorkomen; men leze hierover de verslagen bevattende de groote voordeelen door middel van postduiven op de lichtschepen te Thonning aan de Eider verkregen; men leze het Dagblad van Zuid-Holland en 's Gravenhage van 23 November 1882, waarin een oproeping gedaan wordt aan alle reeders, inzonderheid die der visschersvloot om zich met postduiven te bewapenen.

Hulde aan U leden van de societeit „de Ooijevaar”, volgende de leuze „Eendracht maakt macht” voor al Uw belanglooze pogingen; mogen zij van hooger hand thans krachtdadig gesteund worden!

Welnu Mijne Heeren ik heb getracht zooeven een klein overzicht te geven, van alles, wat op de postduivendienst vooral in vreedstijd betrekking heeft, werpen wij thans een blik op

wat wellicht een nieuwe groote oorlog ons te zien zal geven.

De laatste oorlog 1870—1871 heeft geleerd van hoeveel nut de postduif is, als telegraafdraden en spoorwegen vernield zijn. De belegering van Parijs vooral heeft het nut van de postduif weder in het helderste daglicht geplaatst.

Nauwelijks was het zegevierende Duitsche leger wederom in hunne garnizoenen terug — nog was het bezettingsleger op vijandelijken bodem of het Ministerie van Oorlog, door Prins von Bismarck daartoe aangespoord, richtte militaire postduivenstations op te *Berlijn*, *Keulen*, *Straatsburg*, *Metz* en andere plaatsen.

Rusland schafte zich in België 5000 postduiven aan, om daarmede proeven te nemen, de Russische oorlogsbegrooting heeft een post van 68000 Roebels voor installering en organisatie van een militairen postduivendienst.

De heer La Perre de Roo bood zijn diensten aan de regeering van Frankrijk aan en deze heeft hem opgedragen 25000 postduiven te Parijs (1) te vestigen, en 1000 stuks in *elke* vesting die kans heeft, lang ingesloten te blijven.

Elk commandant van ieder legercorps zal een detachement van 500 duiven met zich voeren.

Wanneer nu wederom de oorlog uitbreekt, zullen de duiven uit *Parijs* over het geheele land, en die uit de vestingen naar den zetel der regeering gebracht worden. Duizenden duiven zullen in den eerstvolgenden oorlog de lucht van Europa door-kruisen en waarschijnlijk groote diensten bewijzen.

Ook in Italië is men, hoewel op minder groote schaal er op ingericht, om zijn voordeel te trekken van die algemeen be-minde oorlogsboden.

Men leest in „le Poste” van 16 November jl.: „Dans le budget de l'Empire Allemagne pour l'exercice 1883—1884 figurent 34.000 marks au chapitre des dépenses destinées à l'entretien des différents colombiers de pigeons voyageurs. De nouvelles stations seront établies dans les forteresses de *Posen* et de *Thorn*. L'école de ces messagers en temps de guerre, pendant le blocus

(1) Dezo postduiven zijn gelogeerd in den „Jardin d'Acclimatation” onder directie van den heer Geoffroy St. Hilaire.

des places fortes est établie à Cologne afin d'établir la correspondance militaire avec le dehors."

Wagen wij thans ons een oogenblik om een klein denkbeeld te geven hoe voor ons land de postduif in tijd van oorlog nuttig kan zijn. Een verbinding van vestingen zooals in Frankrijk en Duitschland, door middel van postduiven, hiervan zal hier te lande slechts ten deele sprake kunnen zijn. De vesting „den Helder" die zoowel van de landzijde als van de zeezijde kan worden ingesloten zal zeer zeker even goed als Fransche of Deutsche vestingen behoefte hebben aan postduiven. De verdedigingswerken aan de Westerschelde (*Ter Neuzen en Ellewoutsdijk*) hebben evenzoo daaraan behoefte.

Voorzeker zal een postduivenstation op het fort te *Pannerden* wenschelijk zijn, evenals op de verschillende *sperforten*. Op onze oostelijke grenzen diene men de eigenaars van buitenverblijven, dus notabelen, trachten te overreden bij opkomend oorlogsgevaar ettelijke duiven — te huis behoorende te 's *Haye* of te *Amsterdam* of waar ook het hoofdkwartier gevestigd moge zijn — tot zich te nemen en door afzending van berichten de autoriteiten op de hoogte te houden van alles wat er op die grenzen voorvalt.

Doch voorzeker zal het een ieder met ons eens zijn, wanneer wij meer direct onze oogen doen vallen op de *kruisers* van de Marine; zij toch bespieden langs onze kust de nadering van een vijandelijke vloot; een bericht op een vijf- à zestal mijlen uit zee afgezonden zal, zooals de laatste vluchten hebben doen zien, in korten tijd ter bestemde plaats worden aangebracht. Van de kustplaatsen is dergelijk bericht telegraphisch verder te brengen.

Ten slotte een vluchtig woord over het nut dat de postduif heeft te weeg gebracht gedurende het beleg van Parijs.

Na de noodlottige capitulaties van Sedan en Metz werd spoedig de hoofdstad van Frankrijk van de buitenwereld afgesloten.

De heer Dragon, de vernuftige uitvinder van de „microphotographie" vertrok den 12den November met twee ballons en de te Parijs aanwezige postduiven uit de hoofdstad om te Tours een geregelde postduivendienst te organiseren. Die poging is hem meesterlijk gelukt. De gemenschap met de overige pro-

vinciën was weder geopend; de ingeslotenen te Parijs konden weder de bewegingen van de verschillende legers volgen, waardoor in niet geringe mate de moed van de belegerden werd aangewakkerd.

Ook voor particulieren was deze dienst tegen betaling opengesteld, zoodat de verschillende familiebetrekkingen weder met elkander in verbinding werden gebracht. Door het geacht bestuur van „Diligentia”, daartoe in de gelegenheid gesteld wensch ik thans door middel van den kalklicht-microscop, aan mijn toeoorders het vergrootte beeld te doen zien van een *vlies*, zooals het gedurende het beleg den Parijzenaars werd toegezonden; het bevat ruim 3000 *dépêches* door één duif aangebracht (1).

Aan het einde van mijn lezing gekomen kan ik een woord van dank niet onthouden in de eerste plaats aan het bestuur van de Vereeniging ter beoefening van de krijgswetenschap voor de gelegenheid, die het mij gaf, om den postduivendienst ter sprake te brengen, ten tweede aan het bestuur van „Diligentia” dat de instrumenten, daartoe noodig, beschikbaar stelde, en eindelijk aan de leden van de postduivenvereeniging „de Ooijevaar”, die hun duiven en werktuigen bereidwillig daarvoor afstonden.

De Voorzitter: Het is voor den Voorzitter een dankbare taak als hij kan spreken uit het gemoed van allen, en dat kan ik hier zeker waar ik den geachten spreker aller dank breng voor zijn opgewekten voordracht.

Het doet goed te hooren, ook dan als men het militair kleed heeft afgelegd, dat onder het burgergewaad ook nog het militair hart klopt: dubbel goed waar men, zoo als hier, blijkt geeft van liefde voor het vak, dat men vroeger met zooveel verdienste heeft beoefend.

Als wij nader het gedrukt verslag onder de oogen krijgen, dan zullen wij ons zeker daarbij herinneren den opgewekten toon, het levendige in de voordracht van den geachten spreker

(1) Tal van *dépêches* en berichten van particulieren aard, worden thans zichtbaar, waarbij het instrument zeer juist werkte.

die, door de liefde voor het door hem gekozen onderwerp, zijn woorden ingang wist te doen vinden.

Onzen hartelijken dank dan ook aan den heer van Ogten, voor de moeite die hij heeft willen nemen om in onze vereeniging op te treden en onzen dank daarbij aan de Vereeniging „de Ooievaar” die zich, door haar streven, jegens het land verdienstelijk heeft gemaakt.

De Voorzitter vraagt of een der leden nog het woord wenscht te voeren.

De kapitein DE BAS. — Niet om eenige toelichting te verzoeken, Mijnheer de Voorzitter! veroorloofde ik mij u een oogenblik het woord te vragen: maar vooral met de bedoeling, dezen avond in onze krijgswetenschappelijke bijeenkomst uit het behandelde onderwerp stof te ontleenen om allereerst de aandacht te vestigen op het roemruchte wapenfeit der verdediging van de Citadel van Antwerpen tusschen 29 November en 23 December 1832, waarvan de 50-jarige herinnering tot in uren nauwkeurig tijdens onze vergadering is ingetreden. Een woord van eerbiedige hulde jegens die heldhaftige overlevende verdedigers moge zich paren aan de mededeeling eener wellicht minder algemeen bekende toepassing van de duivenpost gedurende dat tijdperk onzer krijgsgeschiedenis.

Op den 29sten November 1832 des avonds tusschen 8 en 9 uur werd door de Franschen onder de leiding van de generaals Neigre en Haxo de eerste spade in den grond gestoken om de loopgraven te openen en de batterijen op te werpen, welke gedurende 19 dagen dood en verderf hebben gezaaid in de rijen op den beroemden Vijfhoek, welk tal verdedigers, toen ruim 4500, na een halve eeuw is versmolten tot eenige honderden, wier moed evenveel bewondering heeft gewekt als hunne volharding. De koene bevelhebber van onze zeemacht vóór Antwerpen, de kapitein-ter-zee Koopman, heeft vóór en gedurende het beleg een voortreffelijk middel gevonden tot onderhoud der gemeenschap met enkele vertrouwden in de verraderlijke hoofdstad aan den voet van de citadel — door gebruik te maken van *postduiven*.

Nadat op den 27sten October 1830 de kommandant Schröder van de kanonneerboot n°. 4 den Belg het eerste schot in het hart had gezonden, gevolgd door het bombardement van Antwerpen op last van den generaal Chassé, was de kapitein-ter-zee Koopman door dien opperbevelhebber benoemd tot chef van den staf voor de Marine om voor hare diensten de noodige inlichtingen te verschaffen. In die betrekking, later als kommandant der flotille van twaalf kanonneerbooten vóór Antwerpen, kwam de kapitein-ter-zee Koopman in Antwerpen en op de citadel voortdurend in aanraking met veel personen en autoriteiten, en voerde zoo als uit zijn nagelaten papieren blijkt, een belangrijke briefwisseling.

Naarmate de toestand meer gespannen werd, verminderde het verkeer met de stad, alwaar Koopman zich dikwerf met levensgevaar had gewaagd, en hield eindelijk geheel op. Alleen het Vlaamsche Hoofd, als 't ware het hoofdkwartier van den kommandant der zeemacht, diende als punt van verkeer voor allen, die uit België naar Holland wilden vertrekken, of zich naar Antwerpen begaven. Dikwerf kostte het moeite om verdachte personen te weeren en de eigen landgenooten van dienst te zijn, wjl niet de minste rechtstreeksche communicatie met Antwerpen meer bestond. De wraakzucht maakte sedert Augustus 1831 elke aanraking met de stad ongeraden. Was de gemeenschap met het vaderland aan de landzijde afgebroken, daarentegen bleef ze open langs de Schelde tot Vlissingen en Bergen-op-Zoom. De zeemacht zorgde voor den toevoer van levensmiddelen en munitie op de citadel, en onderhield niet zelden met groot gevaar briefwisseling met de regeering en het vaderland. Het Vlaamsche Hoofd, door de zeemacht gesteund, vormde zodoende een krachtig steunpunt voor het langdurig behoud, daarna voor de hardnekkige verdediging van de citadel.

Niet weinig bracht daartoe bij de geheime correspondentie, welke de kapitein-ter-zee Koopman, van ouds een liefhebber van duiven, door middel van die gevederde boden met Antwerpen heeft weten aan te knopen en onderhouden tot het oogeblik der overgave, zonder dat de vijand iets daarvan heeft

bemerkt. Niet onwaarschijnlijk verkeerden onze thans bevriende naburen dienaangaande nog in onwetendheid.

Reeds in het voorjaar van 1831 had Koopman met behulp van twee Antwerpenaars, welke trouw waren gebleven aan het Huis van Oranje, een geregelde postduivendienst ingericht, ten einde door verzending van briefjes, stukken en uitknipsels van couranten op de hoogte te blijven, van hetgeen binnen de hoofdstad en in het Zuiden voorviel. Tot verblijf der duiven was een kleine zolderkamer in één der gebouwen van het Vlaamsche Hoofd zoo goed mogelijk ingericht, alwaar de vogels toegang hadden langs een dakvenster, en gemakkelijk van hun schriftelijken last konden worden ontdaan. Aanvankelijk tweemaal 's weeks, later elken dag, werden de lieve dieren opgevangen, zorgvuldig in een korf gepakt, des avonds of des nachts aan den Antwerpschen wal gezet, of afgehaald door een slagersjongen, die ongemerkt aan het Hoofd wist te komen, de duiven in zijn vleeschmand verborg en voor een goede fooi aan hun adres in de stad bezorgde. Aldaar voorzagen de Antwerpsche heeren de duiven van berichten uit het „Journal de Commerce”, het „Journal d'Anvers” en andere bladen, lieten de duiven op, en hielden zodoende den kolonel Koopman, en langs dien weg dus den opperbevelhebber uitmuntend op de hoogte van de belangrijkste voorvallen. De Prinsen van Oranje in Tilburg en de Directeur-Generaal der Marine te 's Hage, van deze geheime correspondentie verwittigd, hechtten daaraan even groote waarde, als thans onze Ministers van Oorlog en van Marine.

Reeds langen tijd vóór en inzonderheid gedurende het beleg werd van de duivenpost op ruimen schaal partij getrokken.

Zoo vernam de kolonel Koopman, toen op den 5den Februari de dappere Van Speijk het leven had gelaten voor de eer van de Hollandsche vlag, door tusschenkomst van zijn gevederde brievenbestellers, uit het „Journal d'Anvers”, dat een gedeelte van het lijk van den held naar het hospitaal te Antwerpen was vervoerd en een stuk van diens ridderkruis gevonden onder de overblijfselen van de kajuit. Dientengevolge opende de bevelhebber der zeemacht onmiddellijk een uitvoerige briefwisseling

met den generaal Van der Smissen, later met den generaal Nijpels, waarbij hij door zijn geheime kondschappers voortdurend kennis kreeg van hunne zienswijze, totdat de kostbare overblijfselen waren uitgeleverd. De Belgische nieuwspapieren, door de duiven overgebracht, maakten op de citadel den indruk bekend, welke de zelfopofferende daad van Van Speijk had gemaakt op de welgezinden in België, even als het bedrag der sommen, die voor stukken van het wrak der kanonneerbuit n°. 2, o. a. voor de mast — thans prijkkende vóór het hoofdgebouw van het Instituut te Willemsoord — waren besteed.

Eénmaal werd de generaal Chassé door de duivenpost verwittigd van een plan om hem en zijne stafofficieren door vergiftigde wijn van het leven te berooven, welke poging bijna ware gelukt; terwijl Koopman door zijne boden werd gewaarschuwd tegen een beraamden aanslag op zijn persoon bij een zijner dagelijksche tochten tusschen het Vlaamsche Hoofd en Austruweel, doch welke op die wijze nog bij tijds werd vrijdeld. Later berichtten de duiven, hoezeer de uitkijkers op den toren te Antwerpen waren teleurgesteld, toen zij hun toelag zagen mislukken. Een andere keer spraken de geheime berichtgevers van verstandhouding tusschen personen der bezetting en Antwerpenaren, en leidden tot de verwijdering van twee kompagnien uit de citadel.

Nadat de generaal Chassé op den 30sten November het vuur tegen de Fransche werken had geopend — waarvan de gedenk-dag morgen plechtig te Amsterdam zal worden gevierd — werd de duivenpost ten slotte het eenig overblijvende middel van gemeenschap met Antwerpen. 's Nachts van het Vlaamsche Hoofd overgebracht naar een afgesproken plaats buiten de stad, voorzagen Koopman's vrienden de duiven onder de vleugels van de meest belangrijke tijdingen en lieten ze dan op. Nadat het bombardement van de citadel op den 3den December een aanvang had genomen, vloog de duivenpost geregeld éénmaal daags over. Zelfs toen het vuur met gemiddeld 6000 gewisselde schoten per dag het toppunt van kracht had bereikt, de geschutdonder onafgebroken rolde en tot uren ver in den omtrek werd gehoord, keerden toch de bonte vederlingen midden door bom-

men en rookwolken trouw naar het Vlaamsche Hoofd terug, brachten Chassé berichten omtrent nieuwe aanvalwerken, van de verliezen, door de Franschen geleden, en hielden hem op de hoogte van hetgeen er bij den belegeraar voorviel.!

Moge dit voorbeeld ten bewijze strekken, Mijnheer de Voorzitter! voor het praktische nut van de duivendienst, 't welk onze eigen krijgsgeschiedenis reeds lang vóór Parijs in 1870 en '71 heeft geboekt. Elke poging om die dienst uit te breiden, achten wij in het belang van onze landsverdediging.

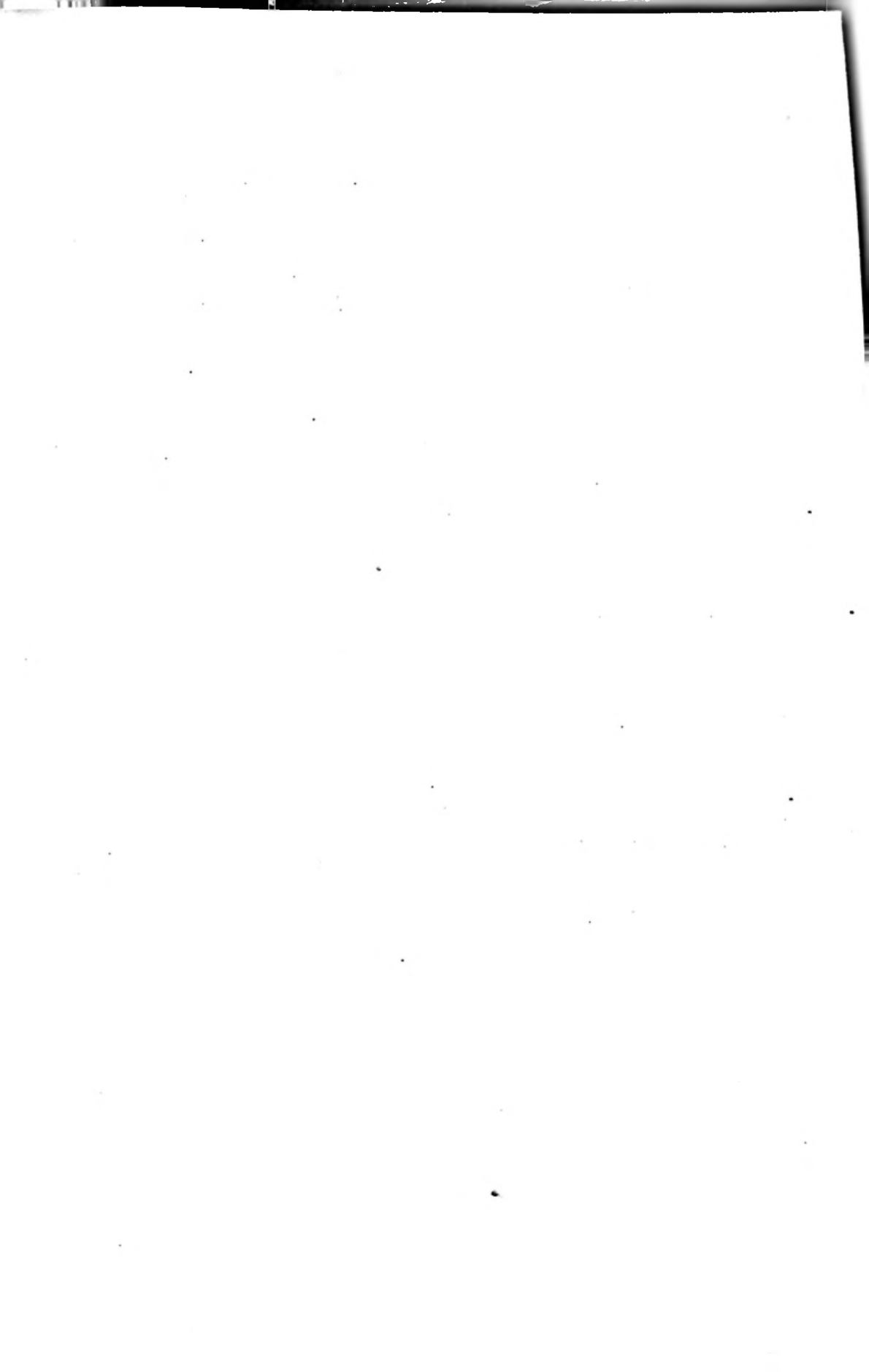
De VOORZITTER. De vergadering heeft zeker met veel belangstelling de historische herinnering van kapitein de Bas gehoord; namens haar dank ik hem voor zijne zeer gewaardeerde mededeeling. Wenscht thans nog iemand iets in het midden te brengen?

De heer DOELEMEN, tweede secretaris van de vereeniging *de Ooijevaar*:

Namens de leden van *de Ooijevaar* wensch ik het bestuur en alle leden dezer Vereeniging hartelijken dank te betuigen voor de onderscheiding ons bewezen door de uitnoodiging om deze vergadering bij te wonen. Ik breng daarbij ook den dank onzer vereeniging aan haar eere-voorzitter, die zoo duidelijk heeft aangetoond, dat de postduivendienst niet maar is een liefhebberij, maar wel degelijk een zaak waarbij het belang des lands zeer is betrokken. Wij leden van *de Ooijevaar* zullen trachten op den ingeslagen weg voort te gaan, ten einde daardoor ook van onze zijde zooveel mogelijk nuttig te zijn voor het ons allen zoo dierbaar vaderland.

De VOORZITTER: Ik dank den heer Doeleman voor zijne woorden en verklaar hiermede de vergadering gesloten.

De Secretaris,
A. L. W. SEYFFARDT.

BIJLAGE A.

POSTDUIVEN-VEREENIGING

„DE OOIJEVAAR”

VOLGENDE DE LEUZE

EENDRACHT MAAKT MACHT

TE

'S GRAVENHAGE.

G R O N I N G E N .

OVERZICHT der voor die lijn ingeschreven Duiven.

Afstand: 197 Kilometers.

N A M E N der E I G E N A A R S .	Ingeschreven getal	Gevlogen van						Voor de eindvlucht beschikbaar.	Aanmerkingen.
		Voorschoten.	Warmoud.	Amsterdam.	Eekhuizen.	Heerenvveen.	Groningen.		
Arents C. E. . . .	5	5	5	5	4	4	4	4	+ Delftsche leden.
Berg J. J. G. v. d.	5	5	5	5	4	4	3	3	
Bergh G. G. W. v. d.	5	5	5	5	4	3	3	3	
Boelen G. I. J. . .	5	5	5	5	5	4	4	4	
Brokking H. J. . .	2	2	—	—	—	—	—	—	
Doelman C. D. . .	5	5	5	5	2	2	1	1	
Doilekamp J. . . .	5	5	4	4	4	4	3	1	
Ehule J. D.	5	5	5	5	3	3	—	—	
Frénay J. J. . . .	5	5	5	5	2	3	2	2	
+ Hulsman F. . . .	4	—	4	4	3	3	1	1	
Mooenens P. A. . .	5	5	5	5	5	4	4	4	
Mulder J. C. G. . .	5	5	5	5	3	2	1	1	
+ Osselen A. van .	5	—	5	5	5	5	4	3	
Riemvis W. J. . . .	2	2	2	2	2	2	—	—	
+ Schaik P. L. F. van	5	—	5	4	3	2	2	2	
+ Schaik Jac. A. van	5	—	5	5	3	2	2	2	
Spek J. W. F. v. d.	5	5	3	2	2	2	1	1	
Terlaak F. J. . . .	5	5	4	5	3	4	3	3	
+ Verbeek M. C. . .	4	—	2	2	—	—	—	—	
Verbeet G. P. J. A.	5	5	5	2	2	2	2	2	
Waal W. C. L. de	3	3	3	1	1	1	2	1	

GRONINGEN.

Eindvlucht op 16 Julij 1882.

Losgelaten ten 6 u. 5 m. Wind zuid, lucht iets betrokken.

AANTOONING van de tijdstippen waarop de terugkomst van de onderstaande duiven werd geconstateerd.

Volgn ^o van Aank.	N A A M van den E I G E N A A R.	N ^o . der Lijn.	Kleur.	Aangek. ten U. M. S.	Aanmerkingen.
1	J. J. G. v. d. Berg	86	Kras.	12.—.—	
2	G. J. J. Boelen...	45	Blauw	12. 1.45	
3	J. J. G. v. d. Berg.	88	d Kras	12. 3.—	
4	G. G. W. v. d. Bergh	56	Blauw	1.23.—	
5	G. J. J. Boelen...	47	Blauw	1.43.—	
6	G. P. J. A. Verbeet	34	Vaal	1.47.—	
7	+ Jac. A. v. Schaik.	60	Vaal	3.29.25	
8	P. A. Mooenens...	18	d Kras	3.39.10	+ Delftsch lid. Aank. te Delft ten 3.32.25 (verschil afstand 3 Kilom.)
9	W. C. L. de Waal.	50	Rood	3.44.—	

BIJLAGE B.

POSTDUIVEN-VEREENIGING

„DE OOIJEVAAR”

VOLGENDE DE LEUZE

EENDRACHT MAAKT MACHT

TE

'S GRAVENHAGE.

MAASTRICHT.

OVERZICHT der voor die lijn ingeschreven duiven (broed 1882.)

Afstand: 185 Kilometers.

N A M E N der E I G E N A A R S.	Ingeschreven getal.	Gevlogen van							Voor de eindvlucht beschikbaar.	Aanmerkingen.	
		Hoornbrug.	Delft.	Rotterdam.	Dordrecht.	Breda.	Turnhout.	Wijckmael.			
Arents C. E.	5	5	5	5	5	4	4	4	3	3	+ Delftsche leden.
Berg J. J. G. v. d. .	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	
Bergh G. G. W. v. d.	5	5	5	5	5	4	5	5	4	3	
Boelen G. J. J. . . .	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	
Brokking H. J. . . .	2	2	2	2	2	1	1	1	1	1	
Doelman C. D. . . .	5	5	5	5	4	4	4	4	4	4	
Dollekamp J.	5	3	3	3	3	3	3	3	2	2	
Ehnle J. D.	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	
Fréney J. J.	5	5	5	5	4	4	2	4	3	3	
+Hulsman F.	4	—	—	4	4	3	3	3	2	2	
Mooeuens P. A. . . .	5	5	5	5	5	4	4	4	4	4	
Mulder I. C. G. . . .	5	5	5	5	5	5	5	4	4	4	
+Osselen A. van . . .	5	—	—	5	5	3	3	3	3	3	
Riemvis W. J.	2	2	2	1	1	—	—	—	—	—	
+Schaik P. L. F. van.	5	—	—	5	4	3	1	1	1	1	
+Schaik Jac. A. van.	5	—	—	5	5	4	3	2	2	2	
Spek J. W. F. v. d.	5	5	5	5	5	5	4	4	4	4	
Terlaak F. J.	5	5	5	5	4	4	4	4	4	4	
+Verbeek M. C. . . .	4	—	—	4	3	2	2	2	2	2	
Verbeet G. P. J. A.	5	5	5	5	5	4	4	4	3	2	
Waal W. C. L. de . .	3	3	3	3	3	3	3	3	2	2	

BIJLAGE B¹.

MAASTRICHT.

Eindvlucht op 3 September 1882.

Losgelaten ten 7 u. 30 m. Wind zuid lucht helder.

AANTOONING van de tijdstippen waarop de terugkomst van de onderstaande duiven werd geconstateerd.

Volgn ^o .	N A A M	N ^o .		Aangek.	
van	van den	der	Kleur.	ten	Aanmerkingen.
Aank.	E I G E N A A R.	Lijn		U. M. S.	
1	J. J. G. v. d. Berg	89	Rood	10.18.30	
2	G. J. J. Boelen...	49	Kras	10.19.30	
3	P. A. Mooenens...	21	id.	10.22	
4	J. D. Ehule.....	36	Blauw	10.22.30	
5	G. P. J. A. Verbeet	30	Kras	10.23	
6	C. E. Arents.....	42	id.	10.23.10	
7	P. A. Mooenens...	19	Blauw	10.24.30	
8	F. J. Terlaak.....	76	Kras	10.26	
9	J. J. G. v. d. Berg	87 89	Blauw	10.26.29	
10	G. J. J. Boelen...	46	gesch. rood	10.32.30	
11	H. J. Brokking...	6	Blauw	10.35.40	
12	P. A. Mooenens...	22	Rood	10.45	
13	J. J. Frénaïj.....	83	id.	10.48.45	
14	+A. van Osselen...	93	Vaal	10.50.50	Aank. te Delft
15	J. W. F. v. d. Spek	15	Kras	10.51	10.42.50 +
16	+M. C. Verbeek...	63	Vel. blauw	10.51.14	Aank. te Delft
17	J. Dollekamp.....	26	Rood	10.52.35	10.43.14 +
18	C. E. Arents.....	41	Kras	10.54.25	
19	J. C. G. Mulder...	10	Blauw	10.59.40	
20	C. D. Doeleman...	5	Zwart	11. 3.30	
21	+Jac. A. v. Schaik.	59	Blauw	11. 6.30	Aank. te Delft
22	P. A. Mooenens...	18	Blauw	11. 9.30	10.58.30 +
23	J. W. F. v. d. Spek	14	Kras	11. 9.45	
24	G. P. J. A. Verbeet	32	Isabelle	11.15	
25	J. Dollekamp.....	29	Blauw	11.15	
26	+F. Hulsman.....	71	Blauw	11.19.55	Aank. te Delft
27	W. C. L. de Waal	50	Kras	11.21.30	11.11.55 +
28	J. C. G. Mulder...	9	id.	11.29.40	
29	dezelfde.	8	id.	11.54.30	

+ Voor korteren afstand 8 m. bijgevoegd.

BIJLAGE C.

POSTDUIVEN-VEREENIGING

„DE OOIJEVAAR”

VOLGENDE DE LEUZE

EENDRACHT MAAKT MACHT

TE

'S GRAVENHAGE.

DEN HELDER.

OVERZICHT der voor die lijn ingeschreven duiven (broed 1882.)

Afstand: 102 Kilometers.

N A M E N der E I G E N A A R S.	Ingeschreven getal.	Gevlogen van						Voor de eindvlucht beschikbaar.	Aanmerkingen.	
		L. N. O. einde	Voorschoten.	Leiden.	Veenenburg.	Haarlem.	Alkmaar.			Heller.
Arents C. E.	5	5	5	5	5	5	5	5	2	+ Delftsche leden.
Berg J. J. G. v. d. .	5	5	5	4	4	4	4	4	1	
Bergh G. G. W. v. d.	5	5	—	5	5	5	5	5	2	
Boden G. I. J.	5	5	5	5	4	4	4	4	1	
Brokking H. J.	2	2	2	2	2	1	1	1	1	
Doelman C. D.	5	5	5	5	4	5	5	5	2	
Dollekamp J.	5	5	5	5	4	3	2	2	2	
Ehule I. D.	5	5	5	5	4	4	3	3	2	
Frénaij J. J.	5	4	4	4	2	3	1	2	—	
+Hulsmans F.	4	—	—	3	3	2	—	—	—	
Moeneens P. A.	5	5	5	5	5	5	5	5	3	
Mulder I. C. G.	5	5	5	5	5	4	3	3	—	
+ Osselen A. van . .	5	—	—	5	4	4	2	2	1	
Rienvis W. J.	2	2	2	2	2	1	1	1	—	
+ Schaik P. L. F. van	5	—	—	5	4	4	3	3	3	
+ Schaik Jac. A. van.	5	—	—	5	5	4	5	2	2	
Spek J. W. F. v. d. .	5	5	5	5	4	4	5	4	2	
Terlaak F. J.	5	5	5	5	4	4	3	3	1	
+ Verbeek M. C.	4	—	—	4	2	2	2	2	2	
Verbeek G. P. J. A. .	5	5	5	5	4	4	—	—	—	
Waal W. C. L. de . .	3	3	2	3	2	2	2	2	—	

BEILAGE C¹.

DEN HELDER.

Eindvlucht op 1 October 1882.

Losgelaten ten 7 u. 30 m. Wind Zuidwest, heldere lucht.

AANTOONING van de tijdstippen waarop de terugkomst van
de onderstaande duiven werd geconstateerd.

Volgn ^o van Aank.	N A A M van den E I G E N A A R.	N ^o . der Lijn	Kleur.	Aangek. ten U. M. S.	Aanmerkingen.
1	+P. L. F. v. Schaik	67	Kras	1.31.17	+ Aank. te Delft 1.37.17; te goed voor verderen af- stand 6 m.
2	P. A. Mooneus . .	21	id.	2.22.35	
3	G. G. W. v. d. Bergh	54	id.	2 27.10	
4	J. D. Ehle	38	id.	2.41.30	
5	C. E. Arents	41	Blauw	2.55.25	
6	P. A. Mooneus . .	22	Bl. witpen	2.59.40	
7	F. J. Terlaak	78	Rood	4.10	

BIJLAGE D.

POSTDUIVEN-VEREENIGING

„DE OOIJEVAAR”

VOKGENDE DE LEUZE

EENDRACHT MAAKT MACHT

TE

'SGRAVENHAGE.

VLISSINGEN.

OVERZICHT der voor die lijn ingeschreven duiven.

Afstand: 85 Kilometers.

NAMEN der EIGENAARS.	Ingeschreven getal.	Gevlogen van				Voor de eindvlucht beschikbaar.	Aanmerkingen.
		Naaldwijk.	Brielle.	Zierikzee.	Vlissingen.		
Arents C. E.	5	5	5	5	4	4	+ Delftsche leden.
Berg J. J. G. v. d. .	5	5	5	5	4	4	
Bergh G. G. W. v. d.	5	—	5	5	4	4	
Boelen G. J. J.	5	5	5	5	5	4	
Brokking H. J.	2	2	2	2	1	1	
Doeleman C. D.	5	—	5	4	3	3	
Dollekamp J.	5	5	5	5	3	3	
Ehnde J. D.	5	5	5	5	5	1	
Frénay J. J.	5	5	5	5	5	4	
+ Hulsman F.	4	—	4	4	4	3	
Mooenens P. A.	5	5	5	5	4	4	
Mulder J. G. J.	5	5	4	4	3	1	
+ Osselen A. van . .	5	—	3	5	4	3	
Rienvis W. J.	2	2	2	2	1	1	
+ Schaik P. L. F. van	5	—	5	4	4	4	
+ Schaik Jac. A. van	5	—	5	5	5	5	
Spek J. W. F. v. d. .	5	5	5	5	5	3	
Terlaak F. J.	5	5	5	5	3	3++	++ Hiervan later één te Londen verloren.
+ Verbeek M. C.	4	—	4	3	2	2	
Verbeet G. P. J. A. .	5	5	5	5	3	1	
Waal W. C. L. de . .	3	3	3	3	3	1	

VLISSINGEN.

Eindvlucht op 30 Juli 1882.

Losgelaten ten 6 ure. Wind Noord-Noord-West. Schoon weder.

AANTOONING van de tijdstippen waarop de terugkomst
van de onderstaande duiven werd geconstateerd.

Volgn ^o .	N A A M	N ^o .		Aangek.	
van	van den	der	Kleur.	ten	<i>Aanmerkingen.</i>
Aank.	E I G E N A A R.	Lijn.		U. M. S.	
1	P. L. F. v. Schnik.	69	Kras	8. 3.59	Aank. te Delft 8 u.
2	J. Dollekamp	26	Blauw	8. 9.30	min. 1 sec. †
3	T. Hulsman	74	id.	8.11.46	a. b. 8 u. 7.46 †
4	G. G. W. v. d. Bergh	55	Kras	8.15	
5	G. J. J. Boelen . . .	46	id.	8.18	
6	J. J. Frénay	82	id.	8.25.30	
7	G. G. W. v. d. Bergh	53	id.	8.27	
8	Jac. A. v. Schnik . .	58	id.	8.28.47	a. b. 8.24.47 †
9	C. E. Arents	40	Blauw	8.32.30	
10	G. J. J. Boelen . . .	49	id.	8.33	
11	dezelfde.	48	Kras	8.33	
12	P. A. Moonenens . . .	19	Blauw	8.37	
13	H. J. Brokking . . .	6	Kras	8.37.30	
14	dezelfde.	20	id.	8.40	
15	G. G. W. v. d. Bergh	54	Koekoek	9. 3	
16	P. A. Moonenens . . .	21	Kras	9. 4	
17	J. C. G. Mulder . . .	8	Blauw	9. 4.30	
18	J. W. F. v. d. Spek .	17	id.	9. 5.30	
19	Jac. A. v. Schnik . .	61	Vet id.	9. 5.30	a. b. 9. 1.30 †
20	P. L. F. v. Schaik . .	66	Blauw	9.14.30	a. b. 9.10.30 †
21	C. E. Arents	42	Sproetkop	9.28.30	
22	J. J. G. v. d. Berg . .	88	Kras	9.52.30	
23	G. P. J. A. Verbeek .	32	Blauw	11.27.30	
24	F. J. Terlaak	79	Vaal	11.58	

† Verlies 4 minuten voor korteren afstand.

BIJLAGE E.

POSTDUIVEN-VEREENIGING

„DE OOIJEVAAR”

VOLGENDE DE LEUZE

EENDRACHT MAAKT MACHT

TE

'S GRAVENHAGE,

Z E E D I E N S T.

OVERZICHT der voor die lijn ingeschreven duiven.

Afstand: Eindvlucht 4½ geogr. mijlen.

N A M E N der E I G E N A A R S.	Ingeschreven getal.	Gevlogen				Voor de eindvlucht beschikbaar.	Aanmerkingen.
		Van Scheveningen.	Uit zee 1 geogr. mijl.	Uit zee 2 geogr. mijlen.	Uit zee 4½ geogr. mijlen.		
Arents C. E.	5	5	5	4	4	4	+ Delftsche leden.
Berg J. J. G. v. d. . .	5	5	5	4	4	4	
Bergh G. G. W. v. d. .	5	5	5	3	3	3	
Boulen G. J. J.	5	5	5	5	5	5	
Brokking H. J.	2	2	2	2	2	2	
Dochman C. D.	5	5	5	2	2	2	
Dollekamp J.	5	5	5	4	4	4	
Ehule J. D.	5	5	5	5	5	5	
Frénay J. J.	5	5	4	2	2	2	
+ Hulsman F.	4	4	4	3	3	3	
Mooenens P. A.	5	5	5	5	5	5	
Mulder J. C. G.	5	5	5	4	4	4	
+ Osselen A. van. . .	5	5	5	4	2	2	
Rienvis W. J.	2	2	2	1	1	1	
+ Schaik P. L. F. van	5	5	5	4	3	3	
+ Schaik Jac. A. van.	5	5	5	3	4	4	
Spek J. W. F. v. d. .	5	5	5	4	4	4	
Terlaak F. J.	5	5	5	5	5	5	
+ Verbeek M. C.	4	4	4	3	2	2	
Verbeet G. P. J. A. .	5	5	5	4	4	4	
Waal W. C. L. de . .	3	3	3	—	—	—	

ZEEDIENST.

Eindvlucht op 25 September 1882.

Losgelaten ten 7 n. 41 m. aan boord van Zr. Mts. Ramschip
Buffel op een afstand van 4½ geogr. mijlen.

AANTOONING van de tijdstippen waarop de terugkomst
van de onderstaande duiven werd geconstateerd.

Volg ^c van aank.	N A A M van den E I G E N A A R.	N ^o . der lijn.	Kleur.	Aangek. ten U. M. S.	Aanmerkingen.
1	J. J. Frénay	83	Rood.	9 — 30	
2	G. J. J. Boelen . .	46	Kras.	9. 1 30	
3	J. Dollekamp	28	id.	9. 1.46	
4	F. J. Terlaak	78	id.	9. 2 30	
5	P. A. Mooenens . . .	18	id.	9. 3	
6	J. D. Ehule	39	Vaal.	9. 3	
7	P. A. Mooenens . . .	22	Blauw.	9. 5	
8	J. J. G. v. d. Berg	87	Kras.	9. 5	
9	G. G. W. v. d. Bergh	53	Blauw.	9. 6	
10	J. C. G. Mulder . .	10	Kras.	9. 7.30	
11	W. J. Riemvis . . .	23	Vaal.	9. 8	
12	C. E. Arents	42	Kras.	9. 8 30	
13	P. A. Mooenens . . .	20	id.	9 10	
14	C. E. Arents	41	Meeuw.	9.11	
15	P. A. Mooenens . . .	19.21	Kras.	9.12	
16	H. J. Brokking . . .	7	Rood.	9.12.30	
17	J. J. G. v. d. Berg.	88.85	Kras.	9.13 30	
			Blauw.		
18	F. J. Terlaak	77.79	id.	9.14	
			Kras.		
19	J. W. F. v. d. Spek.	17	Vaal.	9.14.30	
20	C. D. Doeleman . . .	5	Blauw.	9.15	
21	J. Dollekamp	26	Kras.	9.16.30	
22	J. W. F. v. d. Spek.	22	Blauw.	9.17.30	
23	J. Dollekamp	29.27	Zwart.	9.19.30	
			Blauw.		
			Blauw.		
24	J. D. Ehule	35.36.37	id.	9.19.30	
			Kras.		
25	J. C. G. Mulder . .	12	Kras.	9.21.30	
26	dezelfde.	9	id.	9.23.30	
			id.		
27	C. E. Arents	43.44	Blauw.	9.28.30	

Volgn ^o . van Aank.	N A A M van den E I G E N A A R.	N ^o . der Lijn.	Kleur.	Aangek. ten U. M. S.	<i>Aanmerkingen.</i>
28	F. J. Terlaak.	76	Blauw.	9 30	
29	G. J. P. A. Verbeet.	31	Kras.	9.32.30	
30	C. D. Doeleman. . . .	4	Blauw.	9.33	
31	J. W. F. v. d. Spek.	16	Vaal.	9 35	

Aankomst te Delft.

1	M. C. Verbeek.	03	Kras.	9.17	
2	Jac. A. v. Schalk. . .	59	Blauw.	9.28	
3	P. L. F. v. Schaik.	69	id.	9 50	
4	T. Hulsman	72	Bl. witp.	10.48	